

Міжнародне приватне право. Загальна частина

У виданні, підготовленому на підставі аналізу сучасного законодавства та міжнародних договорів України, законодавства і судової практики іноземних держав, викладено такі питання загального характеру, як предмет, методи, джерела, правовий статус суб'єктів міжнародного приватного права, його тенденції розвитку й інші питання, які мають методологічне значення для міжнародного приватного права.

Посібник містить виклад лекційного матеріалу, плани семінарських занять і навчально-методичні рекомендації до них, тести, задачі, перелік нормативно-правових актів і рекомендованої літератури.

Для студентів, аспірантів, викладачів юридичних вишів і факультетів та інших навчальних закладів; для економістів і юристів-практиків.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

О. Р. Вайцеховська, О. В. Руденко

**МІЖНАРОДНЕ
ПРИВАТНЕ ПРАВО:
ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА**

Навчально-методичний посібник

Харків
«Право»
2023

УДК 341.9
В65

Рецензенти:

М. М. Микісвич, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри європейського права Львівського національного університету імені Івана Франка;

М. В. Менджул, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол №1 від 30 січня 2023 р.)*

Вайцеховська О. Р.

В65 Міжнародне приватне право: загальна частина : навч.-метод. посіб.
/ О. Р. Вайцеховська, О. В. Руденко. – Харків : Право, 2023. – 256 с.
ISBN 978-966-998-493-7

У виданні, підготовленому на підставі аналізу сучасного законодавства та міжнародних договорів України, законодавства і судової практики іноземних держав, викладено такі питання загального характеру, як предмет, методи, джерела, правовий статус суб'єктів міжнародного приватного права, його тенденції розвитку й інші питання, які мають методологічне значення для міжнародного приватного права.

Посібник містить виклад лекційного матеріалу, плани семінарських занять і навчально-методичні рекомендації до них, тести, задачі, перелік нормативно-правових актів і рекомендованої літератури.

Для студентів, аспірантів, викладачів юридичних вишів і факультетів та інших навчальних закладів; для економістів і юристів-практиків.

УДК 341.9

ISBN 978-966-998-493-7

© Вайцеховська О. Р., Руденко О. В., 2023
© Видавництво «Право», 2023

ЗМІСТ

Передмова	5
Перелік умовних скорочень	7

ТЕМА 1

ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

1.1. Оглядова лекція	11
1.2. План семінарського заняття та навчально-методичні рекомендації.....	31
1.3. Нормативні акти та література.....	32
1.4. Задачі та тестові завдання	33

ТЕМА 2

ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

2.1. Оглядова лекція	55
2.2. План семінарського заняття та навчально-методичні рекомендації.....	83
2.3. Нормативні акти та література.....	83
2.4. Задачі та тестові завдання	86

ТЕМА 3

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

3.1. Оглядова лекція	108
3.2. План семінарського заняття та навчально-методичні рекомендації.....	124
3.3. Нормативні акти та література.....	125
3.4. Задачі та тестові завдання	126

ТЕМА 4

ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЗИЧНИХ ОСІБ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

4.1. Оглядова лекція	151
----------------------------	-----

4.2. План семінарського заняття та навчально-методичні рекомендації.....	174
4.3. Нормативні акти та література.....	175
4.4. Задачі та тестові завдання	177

ТЕМА 5

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ТА ДЕРЖАВИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

5.1. Оглядова лекція	188
5.2. План семінарського заняття та навчально-методичні рекомендації.....	208
5.3. Нормативні акти та література.....	209
5.4. Задачі та тестові завдання	211
Словник термінів з міжнародного приватного права.....	225

══════ Передмова

Стрімке зростання кількості та різновидів приватних відносин з іноземним елементом закономірно призвело до змін у розумінні значення міжнародного приватного права з боку національного законодавства і доктрини. На фоні процесів глобалізації, інтеграції та міжнародного розділу праці роль міжнародного приватного права зростає і в міжнародному співтоваристві. Цим обумовлений розвиток і удосконалення міжнародного приватного права, яке спрямоване на вирішення все більш складних завдань.

На сьогодні жоден практикуючий юрист, незалежно від роду своєї діяльності, не може обійтися без знань з міжнародного приватного права. Міжнародне приватне право є однією з найважливіших дисциплін у вищих юридичних навчальних закладах України. Розвиток транскордонного співробітництва держав, масштабна міграція населення та інтернаціоналізація приватних відносин у різних сферах громадянського суспільства надають даній дисципліні важливе загальнотеоретичне та прикладне значення. За допомогою норм міжнародного приватного права здійснюється регулювання цивільних, трудових, сімейних, спадкових та інших суспільних відносин, ускладнених іноземним елементом. Проте, вивчення особливостей правового регулювання окремих видів приватних відносин з іноземним елементом, потребує знань категоріально-понятійного апарату даної галузі та її теоретичних основ.

Книга 1 «Міжнародне приватне право: загальна частина» містить виклад таких питань як поняття, предмет, методи, джерела, тенденції розвитку та історія розвитку міжнародного приватного права. У виданні проаналізовані поняття, структура, види та особливості дії колізійно-правової норми. Висвітлені особливості співвідношення міжнародного приватного права з іншими галузями права, а також сутність зворотного відсилання, проблеми кваліфікації норм іноземного права, обходу закону в міжнародному приватному праві, застереження про публічний порядок та інших питань, які мають методологічне значення для міжнародного приватного

права. Особлива увага у посібнику приділена правосуб'єктності фізичних, юридичних осіб та держави у міжнародному приватному праві. Питання статусу суб'єктів міжнародного приватного права розглянуто у загальній частині, оскільки знання про правосуб'єктність учасників відносин необхідні для подальшого вивчення особливостей правового регулювання різних видів приватних відносин з іноземним елементом, в кожному з яких приймають участь фізичні та юридичні особи.

Для більш ґрунтовного засвоєння матеріалу, який викладений у посібнику, до кожної теми надається список нормативно-правових джерел та літератури, а також пропонуються тести та задачі для самоконтролю.

══════ Перелік умовних скорочень

АПЕК –	Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АПЕК – Asia-Pacific Economic Cooperation).
АСЕАН –	Асоціація держав Південно-Східної Азії (ASEAN – Association of South East Asian Nations).
БМР –	Банк міжнародних розрахунків (BIS – Bank for International Settlements).
БАГІ –	Багатостороння агенція з гарантій інвестицій (MIGA – Multilateral Investment Guarantee Agency).
ВОІВ –	Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO – World Intellectual Property Organization).
ВООЗ –	Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO – World Health Organization).
ГАТТ –	Генеральна угода з тарифів і торгівлі (GATT – General Agreement on Tariffs and Trade).
ЕВС –	Економічний валютний союз (EMU – Economic and Monetary Union).
ЕСКАТО –	Економічна соціальна комісія ООН для Азії і Тихого океану (ESCAP – UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific).
ЕКОСОП –	Економічна і соціальна рада ООН (ECOSOC – Economic and Social Council).
ЄАВТ –	Європейська асоціація вільної торгівлі (EFTA – European Free Trade Association).
ЄВС –	Європейська валютна система (EMS – European Monetary System).
ЄС –	Європейський Союз (EU – European Union).
ЄБРР –	Європейський банк реконструкції та розвитку (EBRD – European Bank for Reconstruction and Development).
ЄВРОКОНТРОЛ –	Європейська організація з безпеки повітряної навігації (EUROCONTROL – European Organization for the Safety of Air Navigation).
ЄЕК –	Європейська економічна комісія ООН (ECE – UN Economic Commission for Europe).
ЄІБ –	Європейський інвестиційний банк (EIB – European Investment Bank).

ЄКАК –	Європейська конференція цивільної авіації (ECAC – European Civil Aviation Conference).
ЄОВС –	Європейське об'єднання вугілля та сталі (EUCS – European Unity of Coal and Steel).
ЄПО –	Європейська патентна організація (EPO – European Patent Organization).
ЄФР –	Європейський фонд розвитку (EDF – European Development Fund).
ЄФРР –	Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF – European Regional Development Fund).
ЄЦБ –	Європейський центральний банк (ECB – European Central Bank).
ІБР –	Ісламський банк розвитку (ISDB – Islamic Development Bank).
ІКАО –	Міжнародна організація цивільної авіації (ICAO – International Civil Aviation Organization).
ІМО –	Міжнародна морська організація (IMO – International Maritime Organization).
ІНКОТЕРМС –	міжнародний документ, прийнятий Міжнародною Торговою Палатою, в якому сформульовані уніфіковані офіційні правила по тлумаченню торгових термінів, які одержали найбільше поширення у світовій торгівлі.
МаБР –	Міжамериканський банк розвитку (IDB – Inter – American Development Bank).
МАГАТЕ –	Міжнародна агенція з атомної енергії (IAEA – International Atomic Energy Agency).
МАР –	Міжнародна асоціація розвитку (IDA – International Development Association).
МБРР –	Міжнародний банк реконструкції та розвитку (IBRD – International Bank for Reconstruction and Development).
МВФ –	Міжнародний валютний фонд (IMF – International Monetary Fund).
МЕРКОСУР –	Південний спільний ринок, Спільний ринок країн Південного Конусу (MERCOSUR – Mercado Comun del Sur).

МОП –	Міжнародна організація праці (ILO – International Labor Organization).
МПП –	міжнародне приватне право
МТП –	Міжнародна торговельна палата (ICC–International Chamber of Commerce).
МФК –	Міжнародна фінансова корпорація (IFC–International Finance Corporation).
МФСР –	Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (IFAD–International Fund for Agricultural Development).
МЦУІС –	Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (ICSID–International Center for Settlement of Investment Disputes).
НАФТА –	Північноамериканська асоціація вільної торгівлі (NAFTA – North American Free Trade Association).
ОАД –	Організація американських держав (OAS – Organization of American States).
ОАС –	Організація африканської єдності (OAU – Organization of American Unity).
ОЕСР –	Організація економічного співробітництва й розвитку (OECD – Organisation for economic Cooperation and Development).
ОБСЕ –	Організація з безпеки і співробітництва в Європі (OSCE – Organization for Security and Cooperation in Europe).
ООН –	Організація Об’єднаних Націй (UN – United Nations).
ОПЕК –	Організація країн – експортерів нафти (ОПЕК – Organization of the Petroleum Exporting Countries).
ПРООН –	Програма розвитку Організації Об’єднаних Націй (UNDP – United Nations Development Programme).
СБ –	Світовий банк (WB – World Bank).
СНД –	Співдружність Незалежних Держав (CIS – Commonwealth of Independent States).
СПС –	Світовий поштовий союз (UPU – Universal Postal Union).
СТО –	Світова туристська організація (WTO – World Tourism Organization).

УНІДРУА –	Міжнародний інститут з уніфікації приватного права в Римі (міжурядова міжнародна організація).
ФАО –	Продовольча і сільськогосподарська організація (FAO – Food and Agricultural Organization).
ЮНЕП –	Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP – United Nations Environment Programme).
ЮНЕСКО –	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки, культури (UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization).
ЮНІДО –	Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (UNIDO – United Nations Industrial Development Organisation).
ЮНІСЕФ –	Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (UNICEF – United Nations Children's Fund).
ЮНКТАД –	Конференція ООН з торгівлі й розвитку (UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development).
ЮНСІТРАЛ –	Комісія ООН з прав міжнародної торгівлі (UNCITRAL – United Nations Commission on International Trade Law).
ЮНСІТРАЛ –	Комісія ООН з права міжнародної торгівлі.

Тема 1

ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

1.1. Оглядова лекція

1. Поняття, предмет та система міжнародного приватного права
2. Методи правового регулювання у міжнародному приватному праві
3. Природа норм міжнародного приватного права та його місце у національній системі права
4. Співвідношення міжнародного приватного права з цивільним правом та міжнародним публічним правом
5. Розвиток науки міжнародного приватного права
6. Роль, завдання та тенденції розвитку міжнародного приватного права
7. Особливості міжнародного приватного права зарубіжних країн

1. Поняття, предмет та методи міжнародного приватного права

Міжнародне приватне право (МПП) – це комплексна правова система, яка об'єднує норми внутрішньодержавного законодавства, міжнародних договорів та звичаїв, якими регулюються майнові та особисті немайнові відносини, ускладнені іноземним елементом, за допомогою колізійно-правового та матеріально-правового методів.

Термін «міжнародне приватне право», що був вперше застосований американським юристом, суддею Верховного Суду США Джозефом Сторі в його праці «Коментарі до конфліктного права» (з англ. м. *Commentaries on the Conflict of Laws*) 1834 р., неодноразово викликав заперечення. Вказувалося на те, що термін цей невдалий, так як слово «міжнародне» не підходить ні для характеристики джерел даної галузі права, ні для характеристики складових відповідних відносин. Проте у назві «міжнародне приватне право» слово «міжнародне» має дещо інший зміст ніж у назві «міжнародне публічне право». Міжнародне публічне право є міжнародним у тому розумінні, що воно регулює відно-

сини між державами: термін «міжнародне» є синонімом терміна «міждержавне», в той час як міжнародне приватне право не є міждержавним правом, але воно «міжнародне» у тому розумінні, що регулює відносини, які виходять за межі правової системи однієї держави, а саме: дана галузь регулює відносини, в яких учасниками є фізичні та юридичні особи, що належать до різних держав; відносини осіб, що виникають з міжнародного спілкування тощо. Застосування Дж. Сторі терміну «міжнародне приватне право» викликало заперечення, оскільки колізії, що розглядалися в його праці, переважно мали внутрішньодержавний, міжштатний характер. Починаючи з 40-х років цей термін почали використовувати європейських державах. В Російській імперії термін «міжнародне приватне право» вперше був застосований М. П. Івановим у 1865 році в роботі «Основания частной международной юрисдикции».

З визначення міжнародного приватного права випливає, що його *предметом* є майнові та особисті немайнові відносини цивільно-правового характеру. Специфікою таких відносин є наявність «*іноземного елемента*», який може проявлятися в одній або кількох з таких форм: 1) хоча б один з *суб'єктів* правовідносин є іноземцем, особою без громадянства, громадянином України, який проживає за межами території України, або є іноземною юридичною особою; 2) *об'єкт* правовідносин знаходиться в іноземній країні; 3) *юридичний факт*, який створює, змінює чи припиняє правовідносини, мав або має місце на території іноземної країни.

Суб'єктами відносин у міжнародному приватному праві є насамперед фізичні й юридичні особи, іноді держави.

Сфера міжнародного приватного права охоплює питання цивільної право- та дієздатності іноземних фізичних і юридичних осіб; статусу держави у приватних відносинах з іноземним елементом та її імунітету; авторські права іноземців і права авторів на твори, видані закордоном; відносини у зовнішньоторговельних угодах, права на промислову власність; трудовий і соціальний статус осіб, що знаходяться на території іноземної держави; спадкові та сімейні відносини з іноземним елементом; транспортні та фінансові зобов'язання у відносинах міжнародного характеру; зобов'язання, що виникають внаслідок заподіяння шкоди у відносинах з іноземним елементом; питання, які виникають внаслідок міжнародного цивільного процесу.

Як і будь-яка інша галузь права, МПП має власну *систему*. Її можна розглядати як систему навчального курсу, так і як систему галузі правової науки.

Навчальний курс:

- Загальна частина;
- Особлива частина.

Загальна частина МПП включає питання методологічного значення, а саме: поняття, система, зміст, джерела МПП, методи регулювання, вчення про матеріально-правові та колізійно-правові норми, історія розвитку МПП та інші загальні положення.

Особлива частина, як правило, складається з наступних розділів: цивільно-правове положення іноземців; правове положення юридичних осіб; правове положення держави як учасника цивільно-правових відносин з іноземним елементом; право власності; договір у МПП; кредитні та розрахункові відносини з іноземним елементом; зобов'язання із завдання шкоди; транспортні перевезення в МПП; авторське та винахідницьке право; трудові відносини з іноземним елементом; спадкове право; сімейне право; міжнародний цивільний процес.

Загальна та Особлива частини МПП є відносно стабільними, оскільки внаслідок суспільного розвитку, з'являється необхідність змінювати правову регламентацію зовнішньоекономічних відносин, перевезень, інвестиційних договорів, нових сфер господарювання, створення нових технічних засобів у різних сферах зв'язку, комерціалізації космічної діяльності. Система МПП як науки майже збігається із системою навчального курсу. Крім того, наука МПП охоплює питання історичного розвитку права, її теорії і концепції і визначає підходи, способи розв'язання проблем вказаної галузі права. Це сприяє вирішенню питань правової кваліфікації, тлумаченню норм, визначенню правового статусу рухомого і нерухомого майна, визнання імунітету тощо.

2. Методи правового регулювання в міжнародному приватному праві

Вітчизняна доктрина виходить з того, що міжнародному приватному праву властиві свої специфічні прийоми та засоби регулювання прав та обов'язків учасників цивільно-правових відносин міжнародного характеру. Мова йде про поєднання і взаємодію 2-х методів: *колізійно-правового* та *матеріально-правового*. Саме першому методу МПП зобов'язане своїм виникненням та розвитком. Оскільки при наявності правових відносин з іноземним елементом виникає *колізійне питання*, яка з 2-х юрисдикцій підлягає застосуванню: та, яка діє на території, де знаходиться суд, що розглядає справу, або іноземна юрисдикція тієї

держави, до якої приналежить іноземний елемент по справі, що розглядається.

Колізія (лат. *collision*) визначається у літературі як зіткнення певних протилежних сил, прагнень; розбіжність між законами однієї країни або протиріччя правових норм, судових рішень різних країн; суперечність між нормами права, які регулюють однакові правовідносини. Колізія законів характеризується протиріччям (зіткненням) двох чи більше формально чинних нормативно-правових актів, виданих щодо одного і того ж питання.

Початково міжнародне приватне право розвивалось переважно як колізійне право. Саме колізійно-правовий метод регулювання спричинив виникнення даної галузі права. Сутність *колізійного методу* полягає в тому, що він, не регламентуючи правовідношення по суті, визначає право якої держави повинно застосовуватися для регулювання правовідносин з іноземним елементом.

Колізійно-правовий метод діє за допомогою колізійних норм, які можуть закріплюватись у внутрішньонаціональних джерелах права або на міжнародному рівні. Колізійні норми прив'язують відносини, що регулюються, до певного правопорядку – вітчизняного чи іноземного. *Колізійна норма* визначає право якої країни повинно бути застосоване до відповідного право відношення. Оскільки, колізійна норма – це норма відсильного характеру, нею можна керуватися лише разом з матеріально-правовими нормами, до яких вона відсилає, тобто нормами законодавства, які вирішують питання по суті та визначають права, обов'язки, відповідальність сторін правовідношення.

Колізійному методу притаманні такі *недоліки*:

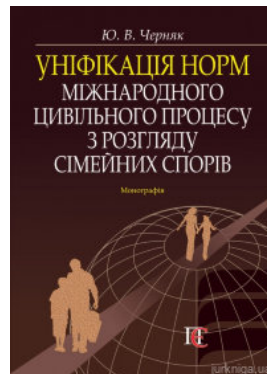
1. Даний метод відсилає до правових норм законодавства, якими не враховано специфіку відносин, ускладнених «іноземним елементом», а тому таке регулювання може бути недостатнім або неефективним.

2. Застосування колізійного методу створює невизначеність у правовому регулюванні. Сторони, вступаючи в правовідносини, до моменту розгляду справи в суді та вибору відповідної правової системи ще не знають, яким правом вони будуть регулюватися, які наслідки викличуть ті чи інші їх дії. Також, колізійний метод регулювання породив таке явище як *«кульгаючі відносини»* – відносини, які в одній державі визнаються дійсними і породжують певні правові наслідки, а в іншій – ні (наприклад, один і той же шлюб може визнаватися юридично дійсним в одній країні і не вважатися таким в іншій).

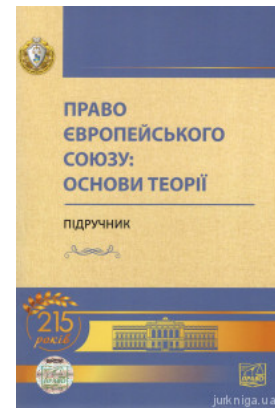
Книги, які можуть вас зацікавити

Міжнародне приватне право. Особлива частина

Уніфікація норм міжнародного цивільного процесу з розгляду сімейних спорів

Право Європейського Союзу: основи теорії. Підручник

Міжнародне приватне право у схемах і визначеннях

Право Європейського Союзу. Академічний курс

Міжнародне приватне право: зміна концепції

Перейти до галузі права
Міжнародне приватне право

[Перейти на сайт](#) →